

امکان استفاده از نظریه بدیع «اصالت ملکوت» در تمدن‌سازی اسلامی

استاد برجسته حوزه علمیه قم با اشاره به نظریه بدیع خود با عنوان «اصالت ملکوت» گفت: چند سالی است که در بحث فلسفی اصالت، بحث قرآنی جدیدی را مطرح کرده‌ام که بر اساس آن، اصالت با ملکوت است که این مبنا را می‌توان در مباحث تمدن‌سازی مورد توجه قرار داد.

استاد برجسته حوزه علمیه قم با اشاره به نظریه بدیع خود با عنوان «اصالت ملکوت» گفت: چند سالی است که در بحث فلسفی اصالت، بحث قرآنی جدیدی را مطرح کرده‌ام که بر اساس آن، اصالت با ملکوت است که این مبنا را می‌توان در مباحث تمدن‌سازی مورد توجه قرار داد.

آیت‌الله محسن غرویان، استاد برجسته حوزه علمیه قم در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، به بیان نکاتی درباره تمدن و تمدن‌سازی بر اساس قرآن پرداخت و با تشریح روش‌شناسی بحث از تمدن قرآنی، گفت: ما باید با تحصیل مبادی علمی لازم، به تعریف خودمان از تمدن برسیم و بر اساس تعریفی که از تمدن به دست می‌آوریم، با طرح پرسش و عنصرشماری، به استنباط و استخراج مفاهیم کلیدی راجع به تمدن از قرآن بپردازیم.

آیت‌الله غرویان با اشاره به مد نظر بودن همه ساحت‌های زندگی انسان در قرآن، بیان کرد: قرآن به بسیاری از پرسش‌های ما در باب تمدن و انسان، ماهیت انسان، غرض حیات و عناصر ثابت و پایدار در کنار مسائل متغیر در زندگی انسان جواب می‌دهد.

جغرافیای بحث تمدن‌سازی قرآنی و قالب‌های رایج

وی در پاسخ به پرسش از جغرافیای بحث تمدن‌سازی قرآنی و نسبت این مبحث با چارچوب‌های معرفتی کلاسیک ما از یک سو و مفاهیم عموماً جامعه‌شناختی و سیاسی جدید از سوی دیگر و این که این مبحث در قالب کدام ادبیات قابل پیگیری است، گفت: من معتقدم که قرآن مانند رودخانه‌ای جاری است. مفاهیم قرآن ساری و جاری است و مانند رودخانه‌ای است که ما می‌توانیم دائماً و مستمراً به آن مراجعه و از آن استفاده کنیم، اما این که آیا ما باید همیشه در چارچوب‌های فکری گذشتگان و پارادایم‌هایی که جامعه‌شناسی گذشته یا انسان‌شناسی فلسفی گذشته این‌ها را مطرح کرده‌اند، بمانیم، باید بگویم که نه، چنین ضرورتی وجود ندارد.

این استاد حوزه علمیه قم ادامه داد: من معتقدم که ما می‌توانیم تفکر کنیم. خودِ تفکر چشمه جوشانی است که برای ما سؤالات جدیدی را مطرح می‌کند و این چشمه هیچ‌گاه راکد نمی‌شود. این چشمه همیشه می‌جوشد و سؤال جدید و بحث جدید برای ما مطرح می‌کند. در باب تمدن هم ما باید نگاهی به گذشته داشته باشیم؛ یعنی آن چه را تا حالا در باب تمدن و عناصر آن گفته شده است، باید مطالعه کنیم و بعد خودمان هم اندیشه کنیم و با توجه به حرف‌های موجود ببینیم چه باید گفت.

وی به سه مرحله تحصیل اشاره کرد و گفت: ما در تحصیل سه مرحله داریم؛ یکی این که ببینیم گذشتگان چه گفته‌اند، دوم این که ببینیم موجودین و حاضرین چه می‌گویند و سوم این که ببینیم چه باید گفت. این الگو را بر بحث تمدن هم باید پیاده کنیم و می‌توانیم این کار را بکنیم. ما می‌توانیم با تفکر و خلاقیت، به تعریف جدید و عناصر جدیدی از تمدن با نگاه قرآنی برسیم.

نظریه قرآنی «اصالت ملکوت»؛ نظریه بدیع آیت‌الله غرویان

آیت‌الله غرویان در ادامه با اشاره به نظریه خود با عنوان «اصالت ملکوت» که چند سالی از طرح آن می‌گذرد، گفت: من اخیراً چند سالی است که در بحث فلسفی اصالت، در کنار نظریه ملاصدرا که قائل به اصالت وجود است و شیخ اشراق که قائل به اصالت ماهیت است، یک بحث قرآنی جدید را مطرح کرده‌ام که بر اساس آن، اصالت نه با وجود و نه با ماهیت، بلکه با ملکوت است.

وی در این زمینه توضیح داد: بحثی در فلسفه هست، مبنی بر این که منشأ اثر در اشیاء و واقعیت‌ها و حقایقی که در این عالم هستند آیا وجود آن‌هاست یا ماهیت آن‌ها. ملاصدرا می‌گوید که منشأ اثر وجود است و ماهیت یک مفهوم اعتباری و انتزاعی است. به عکس، قائلین به اصالت ماهیت معتقدند که ماهیت منشأ اثر است و «وجود» یک مفهوم انتزاعی است. بنده در این بحث ذهنم خیلی درگیر بوده است و به سراغ قرآن که آمدم دیدم که در قرآن نه کلمه «وجود» به کار رفته است و نه کلمه «ماهیت»؛ با ذهنیت فلسفی من در مواجهه با قرآن، جرقه‌ای در ذهنم زده شد که آیا نمی‌توانیم از مفهوم ملکوت در باب این بحث استفاده کنیم؟

آیت‌الله غرویان ادامه داد: من پس از تفکر و مطالعه بسیار به این نتیجه رسیدم که با استفاده از آیاتی که در آن از مفهوم «ملکوت» سخن گفته شده است، می‌توانیم این بحث فلسفی را استخراج کنیم و بگوئیم که ملکوت آن واقعیت اصیل است و وجود و ماهیت هر دو مفهوم انتزاعی هستند. در واقع ما قائل به اصالت ملکوت هستیم، چرا که از نظر ما منشأ اثر در هر حقیقتی از حقایق هستی، ملکوت آن شیء و ملکوت آن حقیقت است. در باب این نظریه، حدود 10 مقاله از من و چند نقد از دیگران در نشریه «آفاق» و در شماره‌های 25 به بعد آن منتشر شده است و علاقه‌مندان می‌توانند به آن‌ها مراجعه کنند.

ترتیب نتایج عرفانی، اخلاقی و انسان‌شناختی خاص بر نظریه «اصالت ملکوت»

وی با بیان این‌که این نظریه از آیات متعدد قرآن استنباط شده است و با اشاره به مورد توجه قرار گرفتن آن از سوی اساتید از اصحاب قرآنی، گفت: من معتقدم که راه باز است و می‌شود در مباحث فلسفی، در حوزه انسان‌شناسی و سایر حوزه‌هایی که زیربنای مبحث تمدن و یک ساختار تمدنی است، مباحث جدیدی را از قرآن استفاده کنیم و نباید در مباحث گذشتگان منجمد و متجمد بشویم.

این استاد حوزه علمیه قم در مورد استفاده‌های انسان‌شناختی از این نظریه و استفاده از آن در علوم انسانی و از جمله در مبحث تمدن‌سازی، عنوان کرد: این مبحث کاملاً می‌تواند نتایج عرفانی و نتایج اخلاقی و نتایج انسان‌شناختی داشته باشد که به نظر من بر مبنای اصالت وجود و اصالت ماهیت آن نتایج حاصل نمی‌شود. اما اگر ما این مبنا را اختیار کنیم، در عرفان و در اخلاق و در علوم انسانی، آثار و نتایج خاصی را خواهد داشت که طبعاً در مباحث تمدن‌سازی نیز می‌تواند مورد توجه قرار بگیرد.

آیت‌الله غرویان در پایان اضافه کرد: من آمادگی دارم که اگر محافلی از کارشناسان تشکیل شود یا حتی به صورت گفت‌وگوی علمی مکتوب یا شفاهی این بحث را پیگیری کنم و به نظر من این پیگیری نتایج علمی - پژوهشی خوبی خواهد داشت.